

УДК 305:32

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ІНДЕКСУ ГЕНДЕРНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Катерина Вербовіцька

**Науковий керівник: кандидат фізико-математичних наук, доцент
кафедри математики та цифрових технологій Акбаш К.С.**

*Центральноукраїнський державний університет імені Володимира
Винниченка*

Анотація. У статті розглядається питання подолання гендерної нерівності в Україні за роки незалежності. Аналізуються основні досягнення та проблеми, пов'язані з упровадженням політики рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків на основі аналізу індексу гендерного розвитку. Обґрунтовано необхідність подальших зусиль у напрямку гендерної інтеграції в різні сфери суспільного життя.

Ключові слова: гендерна рівність, гендерні індекси, Україна, незалежність.

ANALYSIS OF THE DYNAMICS OF THE GENDER DEVELOPMENT INDEX IN UKRAINE

Kateryna Verbovitska

**Academic supervisor: Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate
Professor of the Department of Mathematics and Digital Technologies Akbash K.S.**

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University

Abstract. The article examines the issue of overcoming gender inequality in Ukraine during the years of independence. The main achievements and problems related to the implementation of the policy of equal rights and opportunities for women and men are analyzed based on the analysis of the gender development index. The need for further efforts in the direction of gender integration in various spheres of social life is substantiated.

Key words: gender equality, gender indices, Ukraine, independence.

Постановка проблеми. Гендерна нерівність залишається однією з ключових соціальних проблем сучасної України, яка перешкоджає сталому розвитку суспільства. Незважаючи на ратифікацію міжнародних угод, таких як Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, а також ухвалення національних стратегій, реальна ситуація свідчить про значний розрив у правах, можливостях і доступі до ресурсів між жінками та чоловіками. Відсутність рівного представництва у сфері політики, економіки та прийняття рішень, гендерний розрив в оплаті праці та нерівний доступ до кар'єрного зростання є основними перешкодами на шляху до досягнення гендерної рівності.

Аналіз дослідження і публікацій. У науковій літературі розглянуто різні аспекти гендерної нерівності. Роботи таких авторів, як Білоскурська О.В. [1], Гошовська В.А., Ларіна Н.Б., Святненко В.В., акцентують увагу на проблемах доступу жінок до влади, розриву в оплаті праці та гендерних стереотипах [2]. Важливим аспектом дослідження гендерної рівності є аналіз показників гендерної рівності. Основні дослідження щодо коректного використання гендерних індексів наведені у роботах [3] та [4]. Проте комплексний аналіз шляхів подолання гендерної нерівності в Україні потребує подальшого дослідження.

Мета статті: аналіз сучасного стану гендерної рівності в незалежній Україні та розробка практичних рекомендацій для її подолання на основі аналізу індексу гендерного розвитку.

Виклад основного матеріалу (результатів) дослідження. Розглянемо Індекс гендерного розвитку та динаміку його зміни для України.

Індекс гендерного розвитку (Gender Development Index) розраховується Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй (UNDP) у рамках її щорічного звіту про людський розвиток. Цей індекс оцінює різницю в основних показниках розвитку між чоловіками та жінками. Індекс гендерного розвитку розраховується як співвідношення досягнень у трьох ключових сферах: тривалість життя, рівень освіти та рівень доходів. Методика

розрахунку індексу та його аналіз висвітлені у щорічних звітах про людський розвиток [5]. Індекс розраховується з 1995 року, але для деяких показників наявні дані з 1990 року. Тому ми їх будемо аналізувати з 1990 року.

Проведемо аналіз індикаторів, які утворюють сам індекс.

Розглянемо тривалість життя жінок та чоловіків в Україні та в світі.

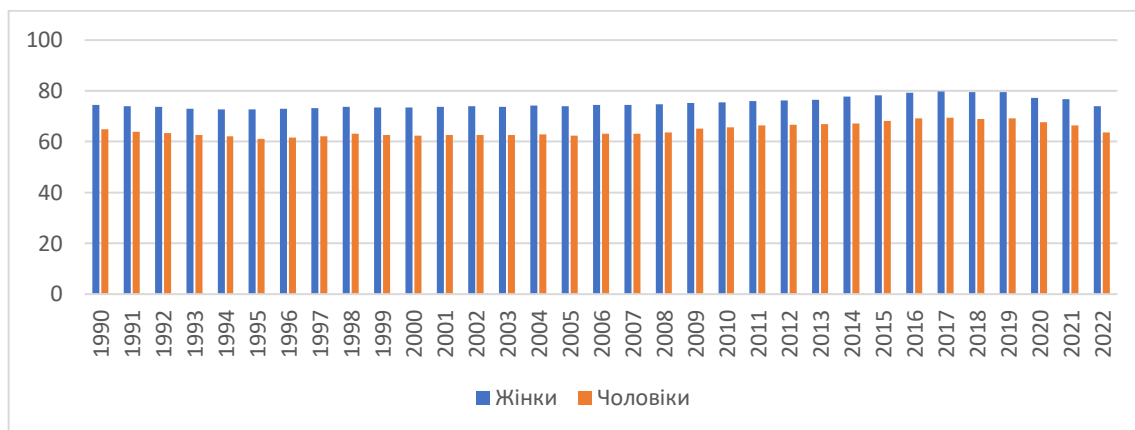

Рисунок 1. Очікувана тривалість життя при народженні (роки) в Україні

З 1990-х років очікувана тривалість життя в Україні поступово зростала, за винятком деяких спадів, які можуть бути пов'язані з соціально-економічними чи політичними кризами. У період з 2020 року спостерігається незначне зниження показника, ймовірно, через пандемію COVID-19 та війну на території України.

Очікувана тривалість життя в Україні зростала, хоча і зі спадами, але чоловіки залишаються вразливішою групою з нижчими показниками. Політика здоров'я має враховувати ці відмінності, щоб зменшити гендерний розрив.

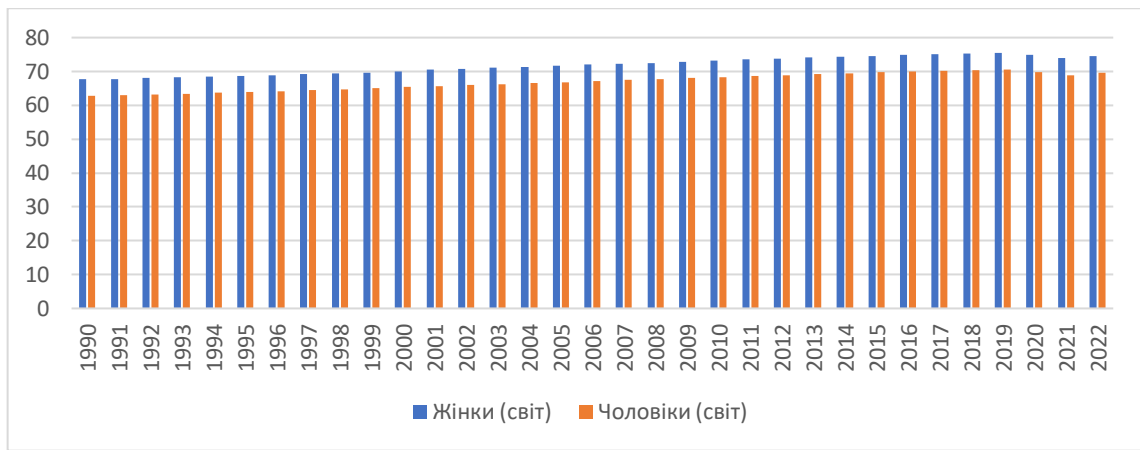

Рисунок 2. Очікувана тривалість життя при народженні (роки) в світі

Як у світі, так і в Україні, жінки мають вищу очікувану тривалість життя у порівнянні з чоловіками протягом усього періоду. Глобальна тривалість життя для чоловіків і жінок стабільно зростала з 1990-х років, демонструючи поступове покращення умов життя. Показники для України відстають від світових, що може свідчити про відмінності в умовах медицини, економіки або екології.

Далі проаналізуємо показники в освіті.

Рисунок 3. Очікувані роки навчання (років) в Україні

Загальний рівень очікуваних років навчання є досить високим. Жінки мають незначну перевагу в тривалості навчання порівняно з чоловіками майже у всіх роках. Зростання очікуваних років навчання спостерігалось з 1990-х до

2005-2010 років, що може відображати покращення доступу до освіти та підвищення її тривалості. Після 2010 року помітно незначне зниження для обох статей, яке триває до 2022 року. Це може бути пов'язано зі змінами у демографічній ситуації, освітніх реформах, а також із впливом соціально-економічних факторів. Різниця між жінками та чоловіками є невеликою, але стабільною, що свідчить про більш активну участь жінок у системі освіти.

Освітній рівень в Україні є досить високим, але спостерігається тенденція до зменшення очікуваних років навчання після 2010 року.

В світі ситуація трохи інакша, так як очікувані роки навчання жінок нижчі ніж в чоловіків. Та можна спостерігати позитивну тенденцію, де розрив між статями зменшувався, і мінімізувався до 2022 року.

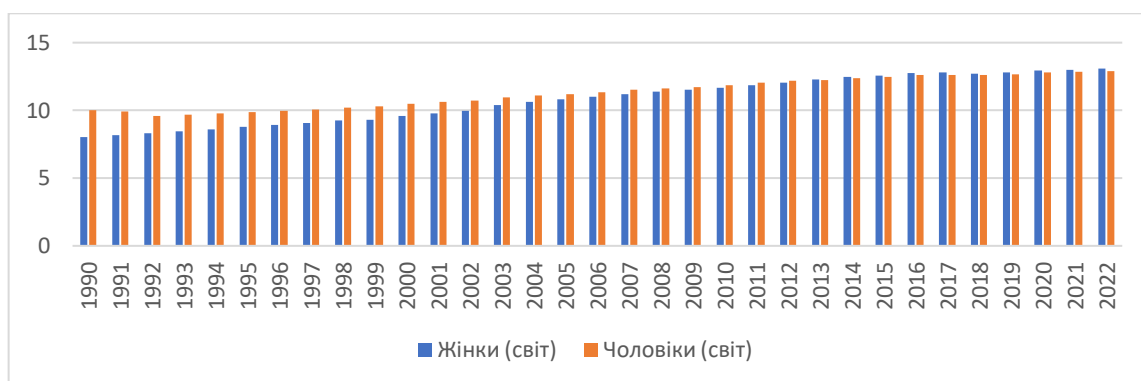

Рисунок 4. Очікувані роки навчання (років) в світі

Як в Україні, так і в світі, очікувані роки навчання поступово зростають до 2010-х років, після чого стабілізуються на рівні близько 11–12 років у світі та трохи більше в Україні (12–13 років). Різниця між Україною і світом є помітною на початку 1990-х, але поступово скорочується, що може свідчити про вирівнювання освітніх можливостей у глобальному масштабі.

Наступним показником є рівень ВВП на душу населення. Для України розрив у доходах залишається суттєвим і негативно позначається на загальному значенні індексу.

Рисунок 5. Валовий національний дохід на душу населення (\$ 2017) в Україні

Ситуація в Україні не зазнає покращень, і доходи чоловіків стабільно більші в 1,5 рази. Після економічних спадів 1990-х років в Україні відбувається поступове зростання, особливо після 2000 року. Однак темпи зростання значно поступаються світовим.

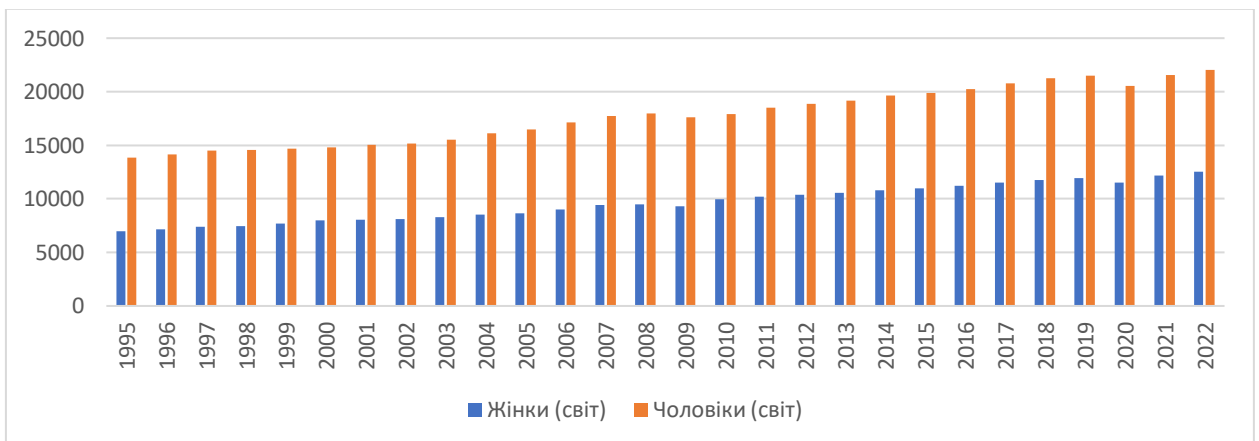

Рисунок 6. Валовий національний дохід на душу населення (\$ 2017) в світі

Як у світі, так і в Україні, у чоловіків ВНД на душу населення вищий, ніж у жінок. Це може свідчити про економічну нерівність між статями. У світі спостерігається стабільне зростання ВНД на душу населення, як серед чоловіків, так і серед жінок. Це свідчить про покращення економічної ситуації та зростання доходів.

Розглянемо загальний графік ІПР в Україні та в світі.

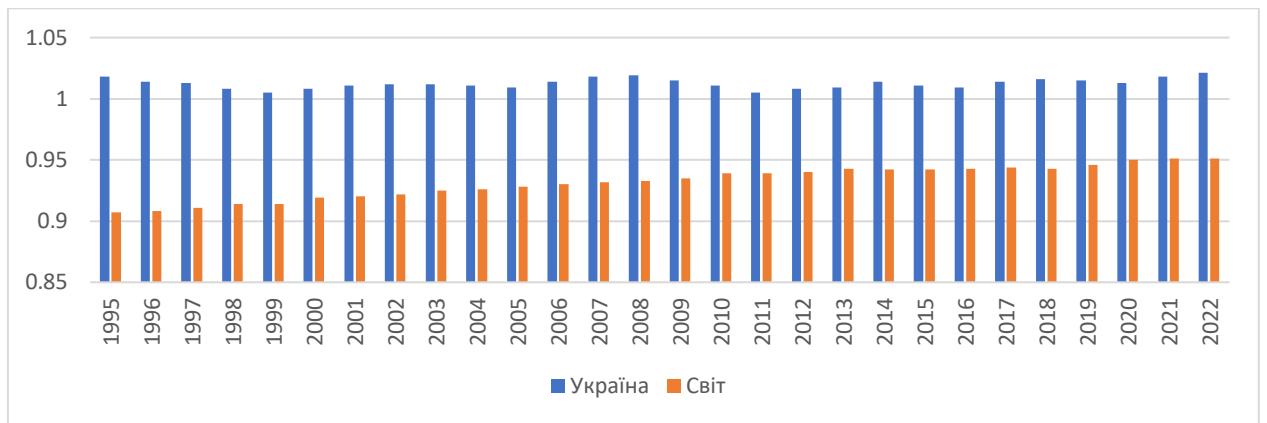

Рисунок 7. Індекс гендерного розвитку

Починаючи з 1995 року, індекс гендерного розвитку в Україні залишається стабільно вищим за одиницю, що свідчить про відносно рівні можливості між чоловіками та жінками. Середньосвітові показники стабільно зростають. Але, незважаючи на поступове зростання, світові показники залишаються нижчими за одиницю, що свідчить про наявність певної гендерної нерівності у світі. Отже, Україна демонструє значно вищі показники гендерного розвитку, ніж середній світовий рівень.

Для підвищення Індексу гендерного розвитку Україна має зосередитися на зменшенні розриву в доходах між чоловіками та жінками, продовженні реформ у соціальній та освітній сферах, які сприяють рівності.

Висновки та перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Проведене дослідження засвідчило, що подолання гендерної нерівності в Україні залишається актуальним завданням, попри досягнуті позитивні зміни. Аналіз індексу гендерного розвитку вказує на прогрес у сфері освіти, тривалості життя, однак проблеми економічної нерівності все ще потребують вирішення.

Основні процеси, що впливають на гендерну рівність:

1. Економічні: рівень розвитку, гендерний розрив в оплаті праці, доступ до високооплачуваних посад;

2. Політичні: законодавство про рівність, квоти для жінок, представництво у владі;
3. Освітні: доступ до навчання, гендерно-нейтральні програми;
4. Культурні: традиції, стереотипи, нерівномірний розподіл сімейних обов'язків;
5. Глобалізаційні: міжнародні стандарти рівності, вплив міграції;
6. Соціальні рухи: активізм, громадські організації;
7. Технологічні: цифровізація, інформаційна доступність, соціальні мережі.

Подальше дослідження в цьому напрямку сприятиме формуванню більш збалансованого суспільства, де права та можливості жінок і чоловіків будуть рівноправно враховані в усіх сферах життєдіяльності.

Подяки. Стаття підготовлена в рамках проекту ERASMUS-JMO-2021-HEI-TCH-RSCH “Субнаціональна гендерна рівність: баланс цінностей ЄС та українських реалій” № 101047451. Проект фінансується за підтримки Європейської комісії. Ця публікація відображає лише погляди авторів. Єврокомісія не несе відповідальності за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

Список використаної літератури

1. Білоскурська О. В. Утвердження гендерної рівності в парламентах світу та України/ О. В. Білоскурська // Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право / голов. ред. Ю. М. Бисага – Ужгород, 2023. –Т. 1. Вип. 79. – С. 128-132. – Бібліогр.: с. 131-132 (9 назв). URL <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/288588/282236>
2. Основи гендерної політики в парламентській діяльності: навчальний посібник. / Автор. колектив: В. А. Гошовська, Н. Б. Ларіна, В. В. Святненко / за заг. ред. В. А. Гошовської. – К. : НАДУ, 2011. – 100 с.
3. Akbash K.S., Pasichnyk N.O., Rizhniak R.Y. Generalization of calculation methods for gender indices in demographic and social statistics (2018) Regional Statistics, 8 (2), pp. 170 – 183. DOI: 10.15196/RS080205

4. Акбаш К.С., Пасічник Н.О., Ріжняк Р.Я. Теоретико-прикладні основи гендерних досліджень: навчальний посібник. - Кропивницький: Видавець Лисенко В.Ф., 2019. - 340с.

5. UNDP (United Nations Development Programme). 2024. Human Development Report 2023-24: Breaking the gridlock: Reimagining cooperation in a polarized world. New York. <https://hdr.undp.org/data-center/country-insights#/ranks>

Відомості про автора

Вербовіцька Катерина Валеріївна - студентка 4-го року навчання спеціальності 112 Статистика, +380950092919, katyaverbovitska@gmail.com